

فصلنامه علمی- پژوهشی مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی
دوره ۱۴، شماره ۲ (پیاپی ۴۷)، تابستان ۱۳۹۸
شاپای چاپی ۵۹۶۸-۲۵۳۸ شاپای الکترونیکی ۵۹۵۵-۲۵۳۸
<http://jshsp.iaurasht.ac.ir>

مقاله پژوهشی
صص. ۲۹۳-۳۰۴

تبیین عوامل موثر بر جاذبه‌های گردشگری شهرستان صومعه‌سرا با استفاده از مدل تحلیلی سلسله مراتبی

عفت ضیا- دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، واحد یادگار امام خمینی (ره) شهر ری، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
علیرضا استعلاجی* - استاد گروه جغرافیا، واحد یادگار امام خمینی (ره) شهر ری، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
نصراله فلاح‌تبار - دانشیار گروه جغرافیا، واحد یادگار امام خمینی (ره) شهر ری، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
مجید ولی شریعت پناهی - دانشیار گروه جغرافیا، واحد یادگار امام خمینی (ره) شهر ری، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۶/۲۰

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۶/۰۹

چکیده

امروزه صنعت گردشگری به عنوان سیستم پویا و فراگیر، همه ارکان وجودی یک جامعه و سیستم جهانی را در بر گرفته است. توریسم از بزرگترین صنایع دنیا و وابسته به بخش عمده‌ای از اقتصاد جهانی، پدیده‌ای است که از تحرک بالایی در تغییرات اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و محیطی برخوردار است که با اثر گذاری بر بنیان‌های اقتصادی، اجتماعی، و محیطی، اثرات و پیامدهای گوناگونی را در پی دارد. از مسائل و مشکلات بخش گردشگری در ایران نبود جایگاه بخش گردشگری در نظام برنامه ریزی کشور، برنامه‌ریزی و ضعف مدیریتی، فقدان برنامه و راهبرد مدون برای گردشگری، ضعف در امکانات زیربنایی و خدمات گردشگری، فقدان فرهنگ پذیرش گردشگر، ضعف آموزش و تبلیغات در زمینه گردشگری می‌باشد، که تحولات این بخش را با چالش روبرو کرده است. محدوده مورد مطالعه این پژوهش شهرستان صومعه سرا می‌باشد. این شهرستان با داشتن پتانسیل‌های طبیعی و انسانی می‌تواند به یکی از قطب‌های گردشگری تبدیل گردد و یکی از محورهای مهم گردشگری باشد. مقاله حاضر با تبیین و رتبه بندی شاخص‌های موثر بر توسعه پایدار گردشگری می‌باشد. که روش تحقیق به صورت توصیفی-تحلیلی و مطالعات کتابخانه‌ای و پرسش‌نامه بوده و بر این فرض استوار است که چه شاخص‌هایی در توسعه گردشگری شهرستان موثر بوده. نتایج نشان می‌دهد که این منطقه یکی از زیباترین و با استعدادترین مناطق در سطح استان است و یکی از قطب‌های گردشگری می‌باشد. و با توجه به قابلیت‌ها و پتانسیل‌های محدوده مورد مطالعه با تحول در امکانات زیربنایی و خدمات گردشگری به لحاظ کمی و کیفی می‌توان گام‌های در زمینه تحولات گردشگری در این محدوده برداشت.

واژه‌های کلیدی: شاخص، توسعه، توسعه پایدار، گردشگری، صومعه‌سرا

نحوه استناد به مقاله:

ضیا، عفت، استعلاجی، علیرضا، فلاح‌تبار، نصراله و ولی شریعت پناهی، ولی. (۱۳۹۸). تبیین عوامل موثر بر جاذبه‌های گردشگری شهرستان صومعه سرا با استفاده از مدل تحلیلی سلسله مراتبی، *مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی*، ۱۴(۲)، ۲۹۳-۳۰۴.
http://jshsp.iaurasht.ac.ir/article_667747.html

مقدمه

امروزه گردشگری در حال تبدیل شدن به یکی از ارکان اصلی اقتصاد تجاری جهان است و بسیاری از برنامه‌ریزان از آن به عنوان رکن اصلی توسعه یاد می‌کنند. در واقع گردشگری در بسیاری از کشورهای جهان، یکی از پیچیده ترین کسب و کارهای بشری می‌باشد و به عنوان فعالیتی چند وجهی دارای کارکردها و اثرات مثبت گوناگون است که از جمله آن‌ها می‌توان به اشتغالزایی، کسب درآمد، جذب ارز و تقویت زیرساخت‌ها و ... اشاره کرد. اگر گردشگری در حومه شهرها و یا روستاهای اطراف آن‌ها به نحوی مناسب برنامه‌ریزی و مدیریت شود می‌تواند خالق یا محرک یک فرایند توسعه در نواحی روستایی و نیز پایداری جوامع محلی در کلیه زیرشاخه‌های اقتصادی، اجتماعی فرهنگی و همچنین خود صنعت گردشگری باشد. علی‌رغم این موضوع، گردشگری روستایی فعالیت بسیار پیچیده‌ای است که با بخش‌های دیگر جامعه و اقتصاد وجود مشترکی دارد؛ در نتیجه دارای آثار و پیامدهای مختلفی می‌باشد که می‌باید در فرایند برنامه‌ریزی تمامی جوانب آن مورد ملاحظه قرار بگیرد تا از عوامل منفی جلوگیری شود و تأثیرات مثبت عوامل اقتصادی، اجتماعی و محیطی با آن افزایش پیدا کند گردشگری روستایی در برگیرنده زمینه‌های مختلف فعالیت‌های گردشگری مانند: سکونتگاه‌ها، رویدادها، جشنواره‌ها، ورزش و تفریح‌های مختلفی است که در محیط روستا انجام می‌شود. در قرن بیستم، جهانی شدن سرمایه‌داری، رشد جمعیت و پیشرفت‌های صنعت حمل و نقل به صنعت گردشگری کمک کرده است تا به عنوان یکی از بزرگترین صنایع جهان مطرح شود (Choi & Sirakaya, 2006). بر اساس تعریف سازمان جهانگردی، توریسم به کلیه فعالیت‌های افرادی اطلاق می‌شود که به مکان‌هایی خارج از محیط عادی خود به منظور گذراندن ایام فراغت، انجام کار و سایر هدف‌ها، برای مدت کمتر از یک سال می‌روند. به این ترتیب، محدوده توریسم از مسافرت‌هایی که صرفاً به منظور گذراندن تعطیلات و سپری کردن چند روز برای دیدار دوستان و آشنایان و بازدید از مناطق جذاب انجام می‌گیرد، بسی فراتر می‌رود (Zahedi, 2011: 4).

در حال حاضر صنعت مسافرت و گردشگری یکی از بزرگترین صنایع در جهان می‌باشد پیشرفت این صنعت به سمت تبدیل شدن به بزرگترین صنعت جهان شتاب گرفته است (Tzeng & Lee, 2011). به طوری که در حال حاضر گردشگری سومین اقتصاد بزرگ جهان است. این صنعت از آنجا که به طور مستقیم و غیر مستقیم سبب ایجاد فرصت‌های شغلی می‌شود، از لحاظ اقتصادی بسیار مهم است. به علاوه منافع اجتماعی را برای جامعه محلی و گردشگران به همراه داشته و به ایجاد بستری برای تبادل فرهنگی بین جوامع مختلف کمک می‌کند. علاوه بر موارد گفته شده، گردشگری اثر مهمی بر بخش‌های اجتماعی اقتصادی دارد به این صورت که محرکی در جهت ایجاد و بهبود زیر ساخت‌ها و خدمات عمومی می‌باشد (Lozano-oyola et al., 2012).

گردشگری به عنوان یک شاخص اصلی که نشانگر کافی بودن سطح حفاظت توسط یک جامعه و کاربرد علمی آن می‌باشد، به شمار می‌رود چراکه گردشگری به عنوان کلیدی در استفاده از منابع طبیعی است و به جای توسعه کشاورزی، معدن و سایر فعالیت‌ها در مناطق طبیعی، می‌توان گردشگر را به عنوان بهترین راهکار بهره برداری اقتصاد برگزید (Neil & Wearing, 1994: 43). مفهوم توسعه پایدار گردشگری با مفاهیم توسعه پایدار و گردشگری پایدار در ارتباط است توسعه پایدار در گردشگری می‌تواند به تنهایی توسط یک واحد صورت پذیرد. بنا بر این می‌بایست در جستجوی عواملان برای تحقق توسعه پایدار بود. در این رابطه پیش زمینه‌های فرهنگی و گروه‌های زیر می‌بایست در نظر گرفته شود باتلر ۱۹۳۳ گردشگری پایدار آن طوری سمی است که بتوانند در یک محیط در زمان نامحدود ادامه یابد و از نظر انسانی و فیزیکی به محیط زیست صدمه نزنند و تا بدان حد فعال باشد که به توسعه سایر فعالیت‌ها و فرایندهای اجتماعی لطمه‌ای وارد نیابد. از نظر سازمان جهانی جهانگردی، گردشگری پایدار است که همزمان با حفظ و افزایش فرصت‌ها برای آینده، نیازهای مناطق میزبان و گردشگران حاضر را تامین می‌کند (Zargham, 2010: 29).

یکی از اصول عمومی در راستای استراتژی‌های گردشگری پایدار چنین است که گردشگری هم باید سود برساند و هم باید مطابق با آرزوها و خواسته‌های مردم محلی هدایت شود (Ghadami, 2014: 147). گردشگری پایدار به نوعی از گردشگری اشاره دارد که به مدیریت تمامی منابع منجر می‌شود؛ به شیوه‌ای که ضمن رعایت شئون فرهنگی؛ فرایندهای زیست محیطی، تنوع عوامل زیست محیطی و نظام‌های حمایتی زندگی. برای این منظور باید شاخص‌های تعریف نمود که از طریق آن‌ها می‌توان میزان پایداری گردشگری را ارزیابی کرد. این شاخص‌ها شامل زمینه‌های کلی "ارتباط میان گردشگر و محیط"، "تأثیر عوامل محیطی بر گردشگری" و "آثار گردشگری بر محیط" است (Ranjbaran, 2009: 181). در زمینه تبیین و رتبه بندی شاخص‌های موثر بر توسعه پایدار گردشگری است تحقیقات گسترده‌ای انجام شده به طوری که یکی از مباحث اقتصادی، فرهنگی، زیست محیطی و کالبدی و یا

ترکیبی از این مباحث، محور اصلی بسیاری از مقالات و پژوهش‌های بوده که در زمینه شاخص‌های گردشگری نگارش گردیده که در بخش حاضر به نتایج برخی از تحقیقات داخلی و خارجی اشاره می‌شود (Amar, 2003) در مقاله‌ای تحت عنوان توان‌های گردشگری چابکسر با تأکید بر قابلیت‌های جغرافیایی آن به این نکته اشاره می‌کند که جاذبه‌های توریستی ناحیه چابکسر و فضاهای اطراف آن گوناگون و متنوع است گرچه مهم‌ترین این جاذبه‌ها را باید در طبیعت این ناحیه جست‌وجو کرد و در راه استفاده از این توان‌ها موقعیت چابکسر بسیار تعیین‌کننده است. (Aghilzade, 2007) در پژوهشی با عنوان "نگرشی جامعه‌میزبان با اثرات محیطی و اقتصادی گردشگری در نواحی روستایی بخش مرکزی شهرستان نوشهر" نشان داد که ازدیدگاه ساکنان، گردشگری اثرات اقتصادی مثبتی نظیرافزایش فرصت‌های شغلی و درآمد و اثرات منفی اقتصادی و محیطی نظیر افزایش قیمت کالا و خدمات، افزایش آلودگی صوتی و دست‌اندازی به حریم منابع طبیعی را موجب شده است. (Eftekhari, 2010) در پژوهشی ارزیابی پایداری گردشگری در روستاهای تاریخی فرهنگی ایران با تأکید بر پارادایم توسعه پایدار گردشگری نتایج بیانگر این مطلب است که ابعاد و شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی گردشگری ازبیشترین و محیطی در روستاهای مورد مطالعه برخوردارند نجمی و همکاران و همکاران ۱۳۸۹ در پژوهشی نقش گردشگری در توسعه پایدار روستایی بررسی جاذبه‌های توریستی دهستان لواسان کوچک حاکی از وجود و تنوع و فراوانی دارد وجود جاذبه‌های طبیعی فرهنگی ورزشی و به‌خصوص تاریخی حاکی از آن است که این منطقه از قابلیت‌ها و توانایی‌های فراوان در خصوص جاذبه تولیدی برخوردار است. (Ghorshi, 2011) در مقاله‌ای با عنوان "ارزیابی عملکرد مجتمع‌های گردشگری ساحلی (مطالعه موردی: مجتمع مروارید خزر - شهرستان رشت)" به این نتیجه رسیده‌اند که بیشترین میزان گردشگران ورودی به مجتمع، ساکنان شهرستان رشت و دیگر شهرستان‌های استان و بخصوص شهرستان‌های همجوار هستند.

(Azkiya, 2013) در پژوهشی تحت عنوان توسعه پایدار گردشگری روستایی در روستای چاشم شهرستان مهدی شهر یافته‌ها نشان می‌دهند جاذبه‌های طبیعی و شرایط خاص آب و هوایی مهمترین نقاط قوت و ضعف العبور بودن جاده‌های اتصالی در فصل سرد، کمبود امکانات جهت اقامت گردشگران، مهاجرت روستاییان در فصل سرد به علت کمبود امکانات رفاهی و عدم سرمایه گذاری دولتی مهمترین نقاط ضعف گردشگری روستا هستند همچنین (Rostayi, 2015) در پژوهشی که در زمینه نقش آمایش سرزمین در توسعه گردشگری انجام داد، اذعان نمود که توسعه صنعت گردشگری به عنوان یک راهبرد و به منظور کاستن از عدم توازن‌های منطقه‌ای و سرزمینی و در جهت تعدیل نابرابری میان روستا و شهر از حیث فرصت‌ها منابع و منافع ضرورتی اجتناب ناپذیر به شمار می‌رود و بایستی به عنوان یکی از محورهای آمایش سرزمین مطرح و به طور همه جانبه مورد بررسی قرار گیرد. (Rezvani, 2016) در پژوهشی ارزیابی توسعه پایدار گردشگری در مناطق روستایی کلانشهر تهران (روستای آهار) یافته‌های پژوهش نشان داد گردشگری در روستای آهار در هر سه بُعد اقتصادی و اجتماعی فرهنگی و زیست محیطی پایداری لازم را نداشت؛ به طور یکه ارتباط و تعادلی بین ابعاد سه گانه توسعه پایدار گردشگری در روستای بررسی شده یافت نشد. (Varzaghani, 2017) در پژوهشی بررسی نقش اکوتوریسم غرب استان مازندران در توسعه پایدار گردشگری یافته‌های تحقیق از بررسی توانایی‌های این مناطق در زمینه صنعت نوپای گردشگری، حاکی از این واقعیت است که این شهرستان‌ها به لحاظ موقعیت خاص جغرافیایی خود و واقع شدن در کنار آب‌های دریای خزر، داشتن آب و هوای مطبوع و دلپذیر در فصل بهار و تابستان و بهره برداری از مناظر چشم نواز طبیعی و تاریخی، ظرفیت تبدیل شدن به یکی از قطب‌های بزرگ گردشگری در شمال کشور را دارا است.

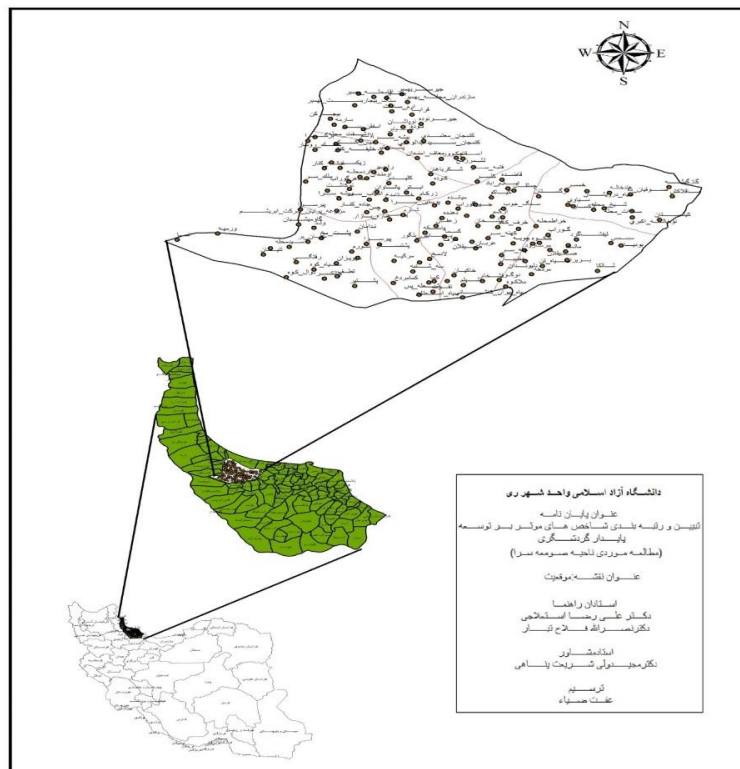
روش پژوهش

مقاله حاضر از نوع تحقیقات کاربردی و روش تحقیق در آن به صورت توصیفی - تحلیلی و از نظر ماهیت و روش از نوع تحقیقات پیمایشی است. از این رو در بررسی و شناخت وضع موجود گردشگری روستایی و همچنین آسیب‌های وارد شده بر مقاصد گردشگری از روش توصیفی و جهت تجزیه و تحلیل آماری به دست آمده و بررسی رابطه بین متغیرها از روش تحلیلی استفاده شده است. اطلاعات مورد نیاز این پژوهش به دو طریق اسنادی و میدانی به دست آمده است. بدین ترتیب که در روش اسنادی با مراجعه به مراکز علمی و تحقیقاتی و اسنادی و کتابخانه‌ای، منابع و مآخذ مرتبط با موضوع تحقیق، مورد مطالعه قرار گرفته و موارد مربوط به مسئله تحقیق، پیشینه تحقیق، مبانی نظری و ویژگی‌های جغرافیایی و جمعیتی محدوده مورد مطالعه بدست آمده است. به منظور تکمیل اطلاعات اسنادی از روش میدانی و پیمایشی نیز استفاده شده است. پس از جمع‌آوری از طریق روش‌های اسنادی و میدانی و سازمان‌دهی و طبقه بندی آن‌ها، به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات از روش‌های آماری (توصیفی و استنباطی) استفاده شده است. در این پژوهش برای پردازش اطلاعات از نرم‌افزار SPSS، برای ترسیم جداول و نمودار از نرم‌افزار EXCEL بهره‌برداری

شده است جامعه آماری در این پژوهش شامل کارشناسان حوزه گردشگری و مدیران شهرستان می‌باشد. به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات از روش فرایند تحلیل سلسله مراتبی (AHP) یکی از معروفترین فنون تصمیم‌گیری چند منظوره است که اولین بار توسط توماس ال. ساعتی عراقی الاصل در دهه ۱۹۷۰ ابداع گردید. فرایند تحلیل سلسله مراتبی منعکس کننده رفتار طبیعی و تفکر انسانی است. این تکنیک، مسائل پیچیده را بر اساس آثار متقابل آن‌ها مورد بررسی قرار می‌دهد و آن‌ها را به شکلی ساده تبدیل کرده به حل آن می‌پردازد. فرایند تحلیل سلسله مراتبی در هنگامی که عمل تصمیم‌گیری با چند گزینه رقیب و معیار تصمیم‌گیری روبروست می‌تواند استفاده گردد. معیارهای مطرح شده می‌تواند کمی و کیفی باشند. اساس این روش تصمیم‌گیری بر مقایسات زوجی نهفته است. تصمیم‌گیرنده با فراهم آوردن درخت سلسله مراتبی تصمیم آغاز می‌کند. درخت سلسله مراتب تصمیم، عوامل مورد مقایسه و گزینه‌های رقیب مورد ارزیابی در تصمیم را نشان می‌دهد. سپس یک سری مقایسات زوجی انجام می‌گیرد. این مقایسات وزن هر یک از فاکتورها را در راستای گزینه‌های رقیب مورد ارزیابی در تصمیم را نشان می‌دهد. در نهایت منطق فرایند تحلیل سلسله مراتبی به گونه‌ای ماتریس‌های حاصل از مقایسات زوجی را با یکدیگر تلفیق می‌سازد که تصمیم بهینه حاصل آید (Mehrgan, 2004: 73).

قلمرو جغرافیایی پژوهش

محدوده مورد مطالعه در پژوهش حاضر، شهرستان صومعه سرا می‌باشد. این شهرستان در ناحیه غربی استان گیلان واقع گردیده و از شمال به شهرستان‌های انزلی و رضوانشهر، از جنوب به فومن و از شرق به شهرستان رشت محدوده است. مساحت این شهرستان معادل ۹/۵۷۲ کیلومتر مربع است. شهرستان صومعه سرا دارای سه بخش به نام‌های مرکزی، میرزا کوچک و تولم، ۷ دهستان به نام‌های طاهر گوراب، ضیابر، کسماء، گوراب زرمیخ، مرکیه، هند خاله، و تولم می‌باشد. همچنین این شهرستان دارای ۳ نقطه شهری است که عبارتند از صومعه سرا مرکز شهرستان، تولم شهر مرکز بخش تولم و گوراب زرمیخ مرکز بخش میرزا کوچک است. این شهرستان دارای ۱۵۱ روستا است که ۱۴۹ روستا داری سکنه و ۲ روستا خالی از سکنه می‌باشند.

شکل ۱. موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه

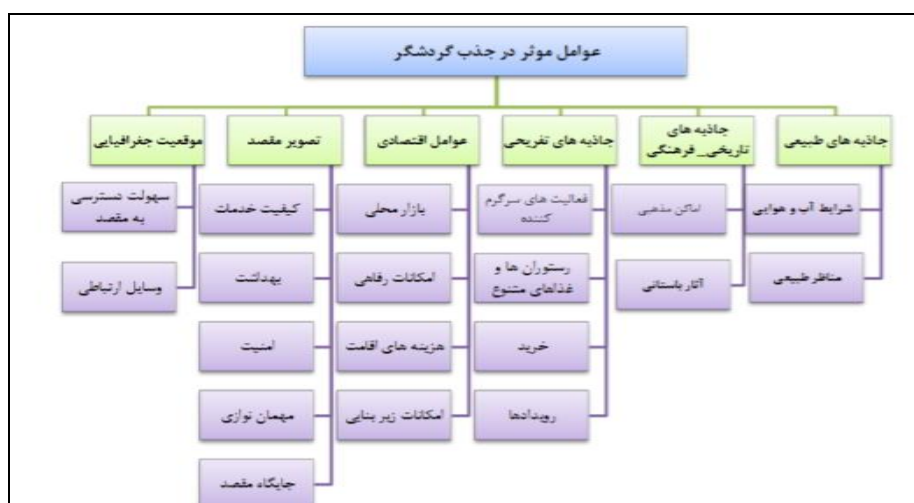
یافته‌ها و بحث

شهرستان صومعه سرا در استان گیلان با تبیین و رتبه‌بندی شاخص‌های مؤثر بر توسعه پایدار گردشگری مورد مطالعه قرار داده و مشخص نماید که کدام شاخص‌ها در توسعه پایدار گردشگری مؤثر بوده است. پدیده گردشگری ریشه در حرکت و جابجایی دارد و تحرک، بخش لاینفک زندگی انسان‌هاست از این رو می‌توان گفت که تاریخ صنعت گردشگری شاید به قدمت فعالیت‌های نوع بشر است و فقط اشکال و اهداف آن متفاوت بوده است. توریسم و تجربه‌های گردشگری به مفهوم امروزی خود، محصول جامعه کنونی انسان‌هاست. جامعه‌ای که به تعبیر هگل بر پایه مدرنیسم شکل گرفته است و مدرنیسم همان انقلاب صنعتی است به بیان دیگر صنعت گردشگری جدید زاده انقلاب صنعتی است. در دنیای امروز توریسم بزرگترین منبع تجاری بین‌المللی محسوب می‌شود و از نظر اقتصادی بسیار مهم و پر ارزش است توریسم به عنوان یک صنعت دارای مزایایی است که توسعه آن در یک کشور مستعد به نفع افزایش کار و در آمد ملی وهم بصورت ارز خارجی و هم به صورت سرعت گردشگری پول، قابل توجه است. صنعت گردشگری از یک سو به علت اهمیت اقتصادی و از سوی دیگر به دلیل اثرات اجتماعی و فرهنگی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

هدف این تحقیق تبیین و رتبه‌بندی شاخص‌های مؤثر بر توسعه پایدار گردشگری می‌باشد در این نوشتار سعی بر آن شده است تا شاخص‌های توسعه گردشگری و عوامل مؤثر بر آن، بررسی شود و نقش جاذبه‌های فرهنگی، طبیعی، وامکانات زیر بنایی و روبنایی در توسعه گردشگری با تکیه بر توسعه پایدار این منطقه مورد بحث و توجه قرار بگیرد و بدین منظور پژوهش حاضر با استفاده از روش پیمایش و مطالعات میدانی به معرفی پتانسیل‌های محدوده مورد مطالعه گردشگری ناحیه مورد نظر را مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهد مطالعات نشان می‌دهد که عوامل متعددی بر تصمیم‌گیری گردشگران برای سفر اثر می‌گذارد با توجه به یافته‌های این پژوهش، محدوده مورد مطالعه از جاذبه‌های گردشگری فراوان که هر ساله میزبان گردشگران زیادی می‌باشد که از مهم‌ترین جاذبه‌های این محدوده می‌توان به عوامل محیطی، جاذبه‌های فرهنگی و مذهبی، بازارهای هفتگی که همگی جلوه‌های از شاهکار و نعمت‌های خدادادی است که برای گردشگران به ارمغان گذاشته است. با نگاه اجمالی به روند تحولات و رشد سالانه گردشگر در این محدوده مورد مطالعه با برنامه‌ریزی و مدیریت صحیح و آرایه آموزش‌های لازم و دوره‌ای به متصدیان امر گردشگری و با توجه به قابلیت فراوان موجود در این محدوده می‌توان انتظار داشت که صنعت گردشگری از تحولات خوبی برخوردار گشته و به عنوان مقصد مناسبی برای گردشگری و توسعه آن برای ساکنان نواحی باشد. و با احداث شبکه‌های وسیع ترابری، شبکه گسترده حمل و نقل، و تاسیسات اقامتی و پذیرایی در این محدوده می‌توان گردشگری این محدوده را متحول و به دنبال آن تحولات مهمی در زمینه اقتصادی و اجتماعی وزیست محیطی محدوده مورد مطالعه باشد در ادامه به بررسی نقش جاذبه‌های گردشگری شهرستان به روش AHP پرداخته می‌شود.

اهمیت هر یک از عوامل مؤثر بر جذب گردشگران

اهمیت هر یک از عوامل شناسایی شده را از نظر کارشناسان منتخب شهرستان صومعه سرا مشخص نموده تا پس از آن با شناسایی مهم‌ترین عوامل به تدوین استراتژی بپردازد. از فرایند تحلیل سلسله مراتبی در هنگامی که عمل تصمیم‌گیری با چند گزینه و معیار تصمیم‌گیری روبروست، می‌توان استفاده کرد. در ادامه قبل از بیان نتایج به تشریح مدل AHP توسعه داده شده و ساختار سلسله مراتبی آن پرداخته شده است. چنان که در شکل (۲) مشاهده می‌شود، ساختار سلسله مراتبی جاذبه‌های طبیعی، تاریخی، اقتصادی، تفریحی، تصویر مقصد و موقعیت جغرافیایی به نمایش درآمده است. سطح اول هدف به کارگیری AHP و سطح دوم عوامل نام برده می‌باشد. همچنین سطح سوم عوامل شناسایی شده در هر یک از شش بعد مذکور است. در ادامه مطلب ماتریس‌های مقایسات زوجی این معیارها را بررسی و به تشریح اوزان حاصل از به کارگیری AHP پرداخته می‌شود.

شکل ۲. عوامل مؤثر بر جذب گردشگر شهرستان صومعه سرا

تعیین اولویت عوامل جذب گردشگر شهرستان صومعه سرا

جهت تعیین اولویت عوامل جذب گردشگر شناسایی شده ماتریس مقایسات زوجی و ماتریس نرمال شده بین عوامل به نمایش گذاشته شده است. پس از محاسبات بر اساس نرم‌افزار نرخ سازگاری عوامل اقتصادی ۰/۰۸ محاسبه شده است. از آنجایی که این نرخ کمتر از ۰/۱ می‌باشد. لذا می‌توان اطمینان نمود که مقایسات زوجی پرسش‌نامه جمع‌آوری شده از نمونه آماری در این خصوص مورد اطمینان بوده و معتبر است.

جدول ۱. رتبه‌بندی عوامل جذب گردشگر توسط AHP

رتبه	عوامل جذب گردشگر	وزن
۱	جاذبه‌های طبیعی	۰/۲۹۴
۲	جاذبه‌های تفریحی	۰/۲۶۱
۳	جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی	۰/۱۷۷
۴	تصویر مقصد	۰/۱۱۸
۵	موقعیت جغرافیایی	۰/۰۷۶
۶	عوامل اقتصادی	۰/۰۲۴
	مجموع وزن‌ها	۱

تعیین اولویت جاذبه‌ها در جذب گردشگر

پس از محاسبات بر اساس نرم‌افزار نرخ سازگاری جاذبه‌های طبیعی، جاذبه‌های تفریحی، اقتصادی تاریخی و فرهنگی صفر محاسبه شده است. از آنجایی که این نرخ بسیار کمتر از ۰/۱ می‌باشد. لذا می‌توان اطمینان نمود که مقایسات زوجی پرسش‌نامه جمع‌آوری شده از نمونه آماری در این خصوص مورد اطمینان بوده و معتبر است.

جدول ۲. رتبه‌بندی عوامل جاذبه‌های شهرستان صومعه سرا توسط AHP

جاذبه‌های طبیعی			جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی			جاذبه‌های تفریحی			جاذبه‌های اقتصادی		
رتبه	جاذبه‌ها	وزن	رتبه	جاذبه‌ها	وزن	رتبه	جاذبه‌ها	وزن	رتبه	جاذبه‌ها	وزن
۱	شرایط آب و هوایی	۰/۷۶	۱	آثار باستانی	۰/۸۰	۱	فعالیت‌های سرگرم‌کننده	۰/۴۸۷	۱	بازارهای محلی	۰/۴۵۳
۲	مناظر طبیعی	۰/۲۳	۲	امکن مذهبی	۰/۲۰	۲	رستوران‌ها و غذاهای متنوع	۰/۲۳۲	۲	امکانات رفاهی	۰/۳۱۳
	مجموع وزن‌ها	۱		مجموع وزن‌ها	۱		خرید	۰/۱۶۹	۳	امکانات زیربنایی	۰/۱۱۸

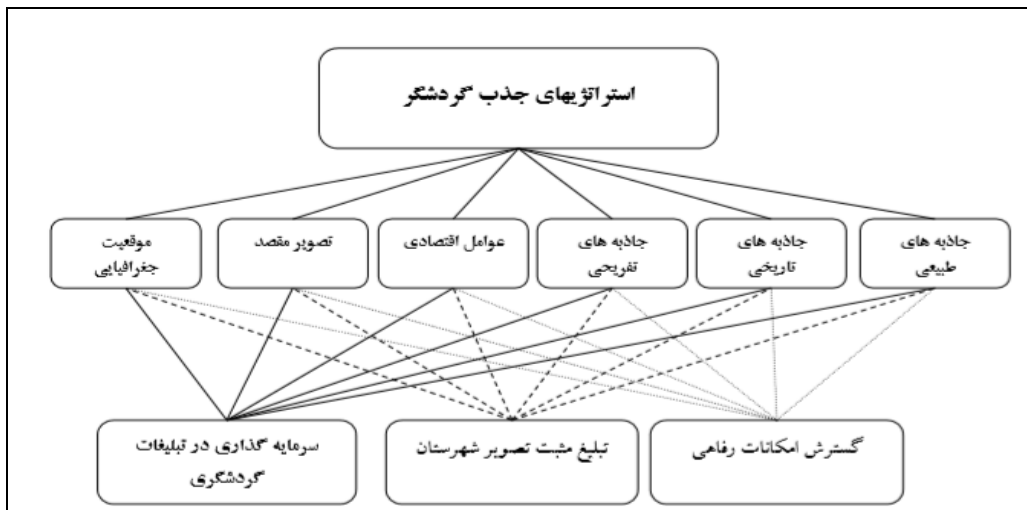
پس از مشخص شدن وزن تمامی عوامل و زیر عوامل دسته‌بندی کلی از اوزان و رتبه‌های زیر عوامل محاسبه شده به شرح جدول (۳) ارائه شده است.

جدول ۳. نگاهی به رتبه‌های عوامل جذب گردشگر، بر مبنای تکنیک AHP

شرح	نوع جاذبه‌ها	رتبه	زیر عوامل جذب گردشگر صومعه سرا	وزن
رتبه بدون در نظر گرفتن وزن عامل اصلی	جاذبه‌های طبیعی	۱	شرایط آب و هوایی	۰.۷۶
		۲	مناظر طبیعی	۰.۲۳
	جاذبه‌های تاریخی	۱	آثار باستانی	۰.۸۰
		۲	اماکن مذهبی	۰.۲۰
	جاذبه‌های تفریحی	۱	فعالیت‌های سرگرم‌کننده	۰.۴۸۷
		۲	رستوران‌ها و غذاهای متنوع	۰.۲۳۲
		۳	خرید	۰.۱۶۹
		۴	رویدادها	۰.۱۱۲
	عوامل اقتصادی	۱	بازارهای محلی	۰.۴۵۳
		۲	امکانات رفاهی	۰.۳۱۳
		۳	امکانات زیربنایی	۰.۱۱۸
		۴	هزینه اقامت	۰.۱۱۶
	تصویر مقصد	۱	بهداشت	۰.۳۱۴
		۲	کیفیت خدمات	۰.۲۶۰
		۳	امنیت	۰.۲۳۰
		۴	جایگاه مقصد	۰.۰۹۹
		۵	مهمان‌نوازی	۰.۰۹۷
	موقعیت جغرافیایی	۱	سهولت دسترسی به مقصد	۰.۸۲
		۲	وسایل ارتباط جمعی	۰.۱۸

جدول ۴: نگاهی به رتبه‌های عوامل جذب گردشگر، بر مبنای تکنیک AHP

شرح	زیر عوامل جذب گردشگر صومعه سرا	وزن	رتبه
رتبه با در نظر گرفتن وزن عامل اصلی	شرایط آب و هوایی	۰.۲۲۳	۱
	آثار باستانی	۰.۱۴۲	۲
	فعالیت‌های سرگرم‌کننده	۰.۱۲۸	۳
	مناظر طبیعی	۰.۰۶۸	۴
	سهولت دسترسی به مقصد	۰.۰۶۳	۵
	رستوران و غذاهای متنوع	۰.۰۶۱	۶
	خرید	۰.۰۴۴	۷
	بهداشت	۰.۰۳۷	۸
	اماکن مذهبی	۰.۰۳۵	۹
	بازارهای محلی	۰.۰۳۴	۱۰
	کیفیت خدمات	۰.۰۳۱	۱۱
	رویدادها	۰.۰۲۹	۱۲
	امنیت	۰.۰۲۷	۱۳
	امکانات رفاهی	۰.۰۲۳	۱۴
	وسایل ارتباط جمعی	۰.۰۱۴	۱۵
	جایگاه مقصد	۰.۰۱۲	۱۶
	مهمان‌نوازی	۰.۱۱	۱۷
	امکانات زیربنایی	۰.۱	۱۸
	هزینه مقصد	۰.۰۹	۱۹

شکل ۳. سلسله مراتبی انتخاب بهترین استراتژی جذب گردشگر

تعیین مهم‌ترین استراتژی به کمک AHP

پس از آن که عوامل جذب گردشگر توسط کارشناسان مشخص شد و به وسیله مدل AHP تأیید شد، استراتژی‌هایی جهت افزایش جذب گردشگران به شهر صومعه سرا در نظر گرفته شد که از میان آن‌ها سه استراتژی که مربوط به اولویت‌های پایین جذب گردشگر در این شهرستان بودند، انتخاب گردید و جهت انتخاب بهترین استراتژی، نمودار سلسله مراتبی فوق ترسیم شد. همان‌طور که در شکل (۲) مشخص است، گسترش امکانات رفاهی، تبلیغ مثبت تصویر شهرستان و سرمایه‌گذاری در تبلیغات گردشگری، به‌عنوان استراتژی انتخاب شدند. برای انتخاب بهترین استراتژی توسط مدل AHP، برای هر گزینه، ۶ عامل جذب را باید تأثیر داد. بدین ترتیب، پس از به دست آوردن وزن هر استراتژی آن را در وزن هر عامل ضرب کرده و مجموع وزن‌های به دست آمده، وزن نهایی هر استراتژی حاصل شده که بالاترین وزن، بیشترین اولویت را دارد و به‌عنوان بهترین استراتژی معرفی می‌گردد.

ماتریس مقایسات زوجی راهبردها نسبت به جاذبه‌های شهرستان

پس از محاسبات بر اساس نرم‌افزار نرخ سازگاری جاذبه‌های طبیعی ۰/۰۶ محاسبه شده است و جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی ۰/۰۰۵ محاسبه شده، جاذبه‌های تفریحی ۰/۰۷ محاسبه شده، جاذبه‌های اقتصادی ۰/۰۳ محاسبه است و از آنجایی که این نرخ کمتر از ۰/۱ می‌باشد. لذا می‌توان اطمینان نمود که مقایسات زوجی پرسش‌نامه جمع‌آوری شده از نمونه آماری در این خصوص مورد اطمینان بوده و معتبر است.

جدول ۵. رتبه‌بندی عوامل راهبردها بر اساس جاذبه‌های شهرستان

جاذبه‌های طبیعی			جاذبه‌های تاریخی - فرهنگی			جاذبه‌های تفریحی			جاذبه‌های اقتصادی		
رتبه	عوامل	وزن	رتبه	عوامل	وزن	رتبه	عوامل	وزن	رتبه	عوامل	وزن
۱	گسترش امکانات رفاهی	۰/۵۷۹	۱	گسترش امکانات رفاهی	۰/۶۰۰	۱	تبلیغ مثبت تصویر شهرستان	۰/۴۲۳	۱	گسترش امکانات رفاهی	۰/۴۲۳
۲	تبلیغ مثبت تصویر شهرستان	۰/۳۲۶	۲	تبلیغ مثبت تصویر شهرستان	۰/۲۳۵	۲	تبلیغ مثبت تصویر شهرستان	۰/۳۷۱	۲	تبلیغ مثبت تصویر شهرستان	۰/۳۷۱
۳	سرمایه‌گذاری در تبلیغات گردشگر	۰/۰۹۳	۳	سرمایه‌گذاری در تبلیغات گردشگر	۰/۱۶۴	۳	سرمایه‌گذاری در تبلیغات گردشگر	۰/۲۰۵	۳	سرمایه‌گذاری در تبلیغات گردشگر	۰/۲۰۵
	مجموع وزن‌ها	۱		مجموع وزن‌ها	۱		مجموع وزن‌ها	۱		مجموع وزن‌ها	۱

نتیجه‌گیری

با توجه به اینکه ناحیه صومعه سرا پتانسیل‌های بالایی در زمینه گردشگری دارد. می‌بایست به این نقاط قوت به عنوان یک فرصت نگریسته شود و مبادرت به بهره‌برداری از این پتانسل گردد. بهره‌برداری گردشگری از منابع به دلیل شکننده بودن محیط اکولوژیک و اجتماعی می‌بایست در چارچوب ساختار مدیریتی پایدار انجام شود. در این مطالعه به ابعاد محیطی، اجتماعی، اقتصادی و نهادی مدیریتی در ناحیه صومعه‌سرا مورد توجه قرار گرفته است و برای این ابعاد مولفه‌های در نظر گرفته شده و در چارچوب آن شاخص‌هایی تعریف شده و مورد سنجش قرار گرفته است. که با توجه به پتانسیل ناحیه مشکلاتی در زمینه توسعه گردشگری دارد. از سوی دیگر نشان می‌دهد که توجه به توسعه هر کدام از این ابعاد می‌تواند به طور متوازن سایر ابعاد را تقویت نماید. چرا که توجه به ابعاد محیطی، اجتماعی و نهادی مدیریتی سبب رشد اقتصادی حاصل از توسعه گردشگری شده که این توسعه اقتصادی پایدار، سبب پایداری زیست محیطی و اجتماعی می‌شود و در صورت رشد و توسعه پایدار چهار ابعاد گردشگری در ناحیه، این مقصد می‌تواند به عنوان مقصدی بین‌المللی مطرح شود.

با توجه به نارسایی‌ها و مشکلات بیان شده در توسعه گردشگری پایدار شهرستان صومعه سرا و برای دستیابی به رشد و شکوفایی این صنعت در منطقه و بهبود کارکردهای گردشگری ناحیه صومعه سرا در راستای توسعه پایدار گردشگری و کسب درآمد و منافع بیشتر در بخش گردشگری موارد زیر پیشنهاد می‌شود:

- استفاده از مدیران تحصیل کرده و آگاه به مسائل گردشگری در راس امور تصمیم‌گیری و اجرایی
- مشارکت دادن مردم در امر تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری و اجرای برنامه‌های گردشگری
- ایجاد تبلیغات گسترده و مناسب و تهیه و توزیع بروشورهای تبلیغاتی در داخل کشور
- برنامه‌ریزی مناسب برای کاهش هزینه‌های تمام شده برای گردشگران از طریق: ایجاد تورهای گردشگری گروهی، ارائه تحقیقات ویژه از طریق شرکت‌های هواپیمایی و مسافرتی و هتل‌ها و ارائه تخفیفات استثنایی به گردشگران خارجی و داخلی برای جذب بیشتر آن‌ها
- راه اندازی بانک اطلاعات گردشگری و بهره‌گیری از راهنماهای گردشگری
- حفظ و نگهداری و بازسازی جاذبه‌های گردشگری در سطح منطقه در راستای توسعه پایدار
- ساخت امکانات و تسهیلات لازم در سایت‌های گردشگری

References

- Amar, T. (2001) Chaboksar Tourism Power with Emphasis on Geographical Capabilities. Regional Conference on Geography and Tourism, p. 101. (In Persian)
- Aghilizadeh Firuzjani, N., Badri, S. A., & Faraji Sabokbar, H. (2014). Attitude of the host society to the environmental and economic impacts of tourism in rural areas, Case study: Central part of the city of Noshahr. *Quarterly Journal of the Village and Development*, 10 (1), 1-22. (In Persian)
- Azkiya, M., Kamvar, N. (2013). Title of Sustainable Development of Rural Tourism in Cheshm Village, Mehdi Shahr. *Iranian Journal of Social Development Studies*, 5 (3), 107-122. (In Persian)
- Choi, H., & Sirakaya, E. (2006). Sustainability indicators for managing community tourism. *Tourism Management*, 27, 1274-1289.
- Eftekhari Rukn al-Din, A.R., Mahdavi, D., & Pourtaheri, M. (2010). Evaluation of Tourism Sustainability in Iranian Historical Cultural Villages with Emphasis on Sustainable Tourism Development Paradigm. *Journal of Tourism Studies*, 5 (14), 1-39. (In Persian)
- Ghorashi Mina Abad, M. B., & Motamedimehr, A., & Faramarzi Garos, N. (2011). Evaluation of the Performance of Coastal Tourism Complexes. *Regional Planning Quarterly*, 1 (4), 29-40. (In Persian)
- Lozano-Oyila, M., Balancas, f., Gonzalez, m., & C aballero, R. (2012). Sustainable tourism indicators as planning tools in cultural destinations. *Ecological indicators*, 18, 659-675.

- Liu, Ch., Tzeng, G., & M. (2011). Estimating the use and preservation values of national parks tourism resources using a contingent valuation method, *Tourism Management*, 23, 531-540
- Mehregan, M. R. (2004). *Advanced Operational Research*. Academic Publishing, First Edition, (In Persian)
- Neil, j., & Wearing, S. (1999). *Ecotourism: Impacts, potentials and possibilities*. Elsevier: oxford.
- Papeli Yazdi, M. H., Safayee, M. (2011). *Tourism (Nature and Concepts)*. Publication of the Side, First Edition. (In Persian)
- Ranjbaran, B., Zahedi, M. (1988). *Tourism Recognition*. Fourth Garden Publishing House of Isfahan, Sixth Edition. (In Persian)
- Rezvani, M. R., Badri, S. A., Torabi, Z., Malekan, A., & Asghari, A. (2016). Evaluation of Sustainable Tourism Development in Rural Areas of Kola Nashshahr (Case Study: Ahar Village). *Rural Quarterly Journal*, 7 (2), 289-298. (In Persian)
- Rostayi, E. (2015). Land Expansion of the Basis for the Development of Tourism in Iran, National Conference on Tourism Positions in Land Expansion and Regional Development with Emphasis on Golestan Province. Hakim Jarjani Institute of Higher Education.
- Zargham Boroujeni, H. (2010). *Planning, Tourism Development, Sustainable and Sustainable Approach, First Printing*. Tehran: Social Science Publishing.
- Zahedi, Shams al-Sadat (2011). *Tourism and sustainable ecotourism (relying on the environment)*. Tehran: Allameh Tabaabadi University.
- Zolfi Varzaghani, R., & Zivyar, P. (2017). A Survey of Mapping the West of Mazandaran Province in Sustainable Tourism Development. *Quarterly Journal of Advanced Scientific Research*, 1 (8), 1-13. (In Persian)

How to cite this article:

Zeia, E., Steeleaghi, A., Fallah Tabar, N., & Vali Shariat Panahi, M. (2019). Explaining factors affecting tourist attractions in the City of Some Sara, using a hierarchical analytical model. *Journal of Studies of Human Settlements Planning*, 14(2), 293-304. http://jshsp.iurasht.ac.ir/article_667747_en.html